

jak agregovaná celostátní data o sídelní, etnické a náboženské struktuře, tak detailní informace o obyvatelstvu jednotlivých regionů a obcí. Zásadní „přidaná hodnota“ práce nicméně leží podle mého názoru hlavně v kartografickém uchopení řádově desetitisíců dílčích statistických údajů. Pouhý pohled na každou jednu ze 746 map dokáže o etnické a náboženské struktuře Slovenska vypovědět více (samozřejmě s vědomím specifických okolností vzniku celého sčítání), než sebedokonalejší slovní komentář či tabulkový přehled. Znovu se tak ukazuje, že kartografické metody, dnes ulehčené širokými možnostmi GIS, jsou v sociálních vědách (historickou demografií a etnologii nevyjímaje) užitečnou cestou k analýze a prezentaci řady jinak obtížně uchopitelných otázek.

Jiří Woitsch (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Marta Toncrová – Lucie Uhlíková (eds.), PÍSNĚ Z KOPANIC ZE ZÁPISŮ JOSEFA ČERNÍKA. Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Brno 2010, 430 s.–

Výběrová edice písňových sběrů hudebníka, pedagoga, hudebního teoretika a sběratele lidových písní Josefa Černíka (1880–1969) je dílem zkušených editorek Marty Toncrové a Lucie Uhlíkové, které již ve svých předchozích pracích prokázaly zodpovědný přístup k materiálu, pečlivost při jeho zpracování a odbornou erudovanost.

J. Černík, žák Vítězslava Nováka a Leoše Janáčka, se stal v letech 1921–1926 profesorem hudby na učitelském ústavu v Brně, ale pro osobní neshody byl nucen své místo opustit a až do svého odchodu

do důchodu v roce 1935 působil jako řídící učitel na obecné škole v Brně. Zdá se, že jeho svérázný postoje v jednání s lidmi a institucemi negativně ovlivnily také osud jeho písňových sbírek.

Černíkova nejrozsáhlejší publikovaná sbírka, *Zpěvy moravských kopaničářů*, představuje tři vydání více než sto let starého písňového sběru z malé, ale významné národopisné oblasti východní Moravy (1901, 1902, 1908). Černík trpělivě překonával překážky, které se mu stavěly do cesty při zapisování v této sběratelsky nevděčné oblasti: nedostupný terén, nedůvěra obyvatel, jejich chudoba a z ní zprvu plynoucí neochota zdarma se předvádět atd. Přesný počet Černíkových zápisů z Kopanic není znám, sám uváděl číslo kolem 1700 písní včetně variant. Jeho sběr je ovšem významný nejen svým rozsahem, ale také časovým rozpětím: na Kopanicích sbíral více než padesát let.

Černíkovy zápisy zpravidla probíhaly za okolností k tomu účelu aranžovaných; jak již plynulo z povahy tamějších lidí, v rámci skutečné zpěvní příležitosti se zapisovat nedalo – o tzv. ekologické metodě záznamu ještě nebylo lze mluvit. Dodatečné rozdělení písní do oddílů byl pak sběratel nucen provádět podle obsahu, zřídka podle funkce (svatební či žňové písně). Černíkův způsob práce s folklorním materiálem se postupně vyvíjel (ne vždy ku prospěchu věci). Pasportizační údaje jsou řídké a živelné, zejména u starších zápisů. Své úctyhodné dílo se Černík, už jako penzista, chystal publikovat v celém rozsahu, stále znovu cestoval do terénu, neustále prováděl kontrolní sběry, navazoval vztahy s novými spolupracovníky a naopak dřívější závazky rušil, s nepochopením zpochybňoval fundovanost

brněnské odbočky Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV, včetně jejího tehdejšího vedoucího, vynikajícího odborníka Karla Vetterla („tamější pracovníci v čele s dr. V. dělají se sbírkami většinou jen to, co sami chtějí“). Po Černíkově smrti však právě tato instituce odkoupila jeho kompletně k tisku přichystanou sbírku písní z Kopanic pro své fondy.

Vydání publikace uvozuje společná studie obou editorek věnovaná Černíkově sbírce Josef Černík a jeho sbírka *Zpěvy moravských Kopaničářů* (s. 7–23) a její podrobné anglické resumé (s. 24–29). Studie obsahuje přehled Černíkova života a díla, historii jeho písňových sběrů a jejich vydávání i přípravy neuskutečněné kompletní edice. Editorky dále z hlediska stavu současného etnomuzikologického bádání upřesňují některé názory ze sběratelových následně připojených pojednání: řeší otázky relativní svébytnosti materiálu, volné vazby slova a hudby, teorie tzv. západního a východního písňového typu, vztahu místního dialektu a jazyka písňových textů, věnují se rozboru melodiky a formy písní a také problémům techniky Černíkova písňového záznamu. Následují tři autentické Černíkovy texty, věnující se kopaničářské písni, zpěvnosti a hudebnosti obyvatelstva Kopanic a obecným úvahám (jejich nevýhodou je však značná míra emocionality a beletrizace): *Kopaničářská píseň* (s. 30–40), *Zpěv a hudba moravských Kopaničářů* (s. 41–44) a *Doslov* (s. 45–46).

Ediční poznámka vydavatele upozorňuje především na podobu pramene, z něhož bylo čerpáno: strojopisné kopie terénních zápisů připravených pro vydání, nikoli originální záznamy z terénu (ty byly přiloženy pouze k některým písním,

nakonec se však podařilo dohledat i některé další rukopisy). Editorky do této podoby „poslední ruky“ zasahovaly jen v nutných případech, které si vyžadovaly korekce.

Nevýhodou celé edice je, že – navzdory celoživotní touze J. Černíka – musela zůstat torzem: „...není ani dnes reálné, zejména z finančních důvodů, vydat tak rozsáhlou sbírku.“ (s. 47) Z rukopisu byly proto vyjmuty písně publikované ve starších vydáních a také písně obecně rozšířené a otištěné v jiných edicích. S respektem lze konstatovat, že kromě archaických zápisů byl zařazen i materiál z okruhu písní na pomezí lidovosti.

Po textologické a hudebněkritické stránce přistoupily editorky k materiálu moderně a nelze jim nic vytknout (např. subjektivní cézury přirozeně odstranily).

K edici samé. Jednotlivě oddíly by asi zřejmě bylo třeba z orientačních důvodů očíslovat. Ke kritické práci s textem nelze mít výhrady, snad jen repetice by bylo třeba v rámci první sloky vypisovat a pak už neoznačovat.

Nyní zásadní problém, kterým trpěli a trpí všichni editoři lidových písní. Jsou to otázky srovnávacích odkazů a písňových medailonů. Ve skutečnosti jde o otázku jednu. Zkušený pracovník nepotřebuje medailon, stačí mu, když se podívá na zodpovědně vytvořené odkazy. Pak už ví, jak je píseň rozšířena geograficky, historicky, stylově. Medailon je naopak určen spíše pro obec uživatelskou. Je mi velmi líto, musím-li konstatovat, že tato sbírka neobsahuje ani jediný srovnávací odkaz; za jistý druh komparace by se snad dalo chápat obecné srovnávání na s. 17.

Jsem přirozeně ve stálé diskusi s kolegyněmi editorkami na toto téma, jak mi to jistě potvrdí. Toto vlastně není výtká,

neboť při dnešním badatelském chvatu prostě není možné listovat stovkou základních (a řadou dalších) sbírek a tímto způsobem shromažďovat srovnávací informace. Prostě: dokud nebudeme mít na našich pracovištích dokonalé elektronické katalogy, řekněme stovky základních sbírek (nápěvový a textově normalizovaný), pak jsou v tomto smyslu požadavky na vědecké pracovníky nereálné a nerealizovatelné. Přitom by stačilo v tomto směru aktivovat středoškoláky (zájemce o náš obor), kteří by – třeba v rámci různých „dnů otevřených dveří“ – mohli na zkompletování těchto katalogů brigádnicky pracovat.

Návratem k recenzované práci: závěrečný aparát je poněkud rozpačitý: Nářeční slovník Aloise Gregora je snad praktickou pomůckou, ale k problémům jazykové otázky lidové písně těžko může přinést něco nového; byl-li však kdysi vypracován, bylo by proti smyslu celé věci jej nezařadit. Totéž platí o Věcných a jazykových vysvětlivkách J. Černíka, byť obsahují i zbytečné naivity. Rejstřík lokalit a Seznam zpěváků a zpěvaček jsou (nikoli vinou editorek) v zásadě neúplné, a proto vlastně nepodstatné.

Co je však nejcennějším doplňkem této edice: Seznam všech písní z Kopanic ze sběrů J. Černíka. Když už tedy nebylo možné z finančních, časových a dalších důvodů vydat sbírku v kompletu, tento soupis ji pro zasvěceného odborníka zcela nahrazuje. Editorky zde použily důmyslnou kombinaci textových a tzv. normalizovaných textových incipitů, tj. při abecedním řazení ignorovaly citoslovce, ale přitom je – kvůli konkrétní identifikaci písní – ponechaly v závorkách. Tučně nechaly vysázet incipity písní přítomné edice, obyčejné písmo signalizuje ostatní

Černíkem shromážděný (tištěný, rukopisný) repertoár, který do výběru nebyl pojat.

Tradičně bledá obrazová příloha dokumentuje celou historii Černíkových sběrů: od úpravného rukopisu (zcela v intencích formálních náležitostí Ústavu pro lidovou píseň), přes titulní listy dílčích Černíkových publikovaných prací, po charakteristické obrázky ze života kopaničářských obyvatel a muzikantů.

Závěrem nelze než ocitovat obě editorky: „Je historickým paradoxem, že část Černíkovy rozsáhlé sbírky vychází díky publikační aktivitě brněnského pracoviště EÚ AV ČR, v. v. i., která v posledních dvaceti letech navazuje na progresivní trend z padesátých let 20. století, jenž směřoval k zpřístupnění co největší části písňových fondů...“

Pokračujte v tomto rozkrývání pramenů, milé kolegyně, s dosavadní poctivostí, a konzultujte spolu ediční problémy, jichž je nemálo.

Jiří Traxler (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Alexander Mušinka, PODARILO SA. PRÍKLADY ÚSPESNÝCH AKTIVÍT NA ÚROVNI SAMOSPRÁV SMERUJÚCICH K ZLEPŠENIU SITUÁCIE RÓMOV. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov 2012, 198 s., fotografie.–

V České republice každoročně zaznamenáváme několik vln eskalace napětí a averze ve vztahu k Romům. Vzvednutá vlna antickanismu v české společnosti, provázená zfanatizovanými pochody neonacistů